

INTEGRÁTOROK

Bús Imre (szerk.): *Tanulmányok a gyermek kultúráról*

■ A legkülönbözőbb tudományterületek felől indítva a vizsgálódást, hasonló következtetésig juthatunk: a gyermekek életét és szemléletét integrált formában, több diszciplína együttműködésével célszerű vizsgálni. A gyermek kultúra terminus használata önmagában is jelzi valamiképpen az integrált vizsgálódás igényét, és előtérbe kerülése az utóbbi években (az olyan, specifikusabb területekhez képest is, mint a gyermeki irodalomé) szimptomatikusnak mondható: a kortárs kontextusban akkor követhetőek csupán valóban releváns módon a gyermekkor megélésével és értelmezésével kapcsolatos változások, ha egy tágabb, az egész kultúrát (és civilizációt) érintő összefüggérendszerben gondolkodunk. Nem hagyható tehát figyelmen kívül például az a jelenség, amelyet a gyermek kultúra kérdéskörét általánosan bevezető Bús Imre így összegezt: „A generációk közötti kultúra közvetítése ma nem olyan kidolgozott, mint korábban volt. Olyan gyorsan változik a technikai-gazdasági, és ezek hatására a társadalmi közeg, hogy gyakran a szülők maradnak el gyermekeik mögött a kultúra új elemeinek az elsajátításában. Ez leginkább az új technikai eszközök alkalmazásával és a kultúrába történő beillesztésével kapcsolatosan merül fel.” (17.) Hasonló generációs szakadékokra már a huszadik század harmadik harmadában is volt példa, de az elmúlt évtizedben – az internet illetve az újabb telekommunikációs eszközök széleskörű elterjedésével – ez a generációs különbség új összetevőkkel is bővült.

A Szekszárdon megjelent többszerzős tanulmánykötet egy munkacsoport – a Gyermek kultúra Kutatócsoport – névjegyének is tekinthető: erre utal a kötetet bevezető előszó, valamint Bús Imre témafelvezető írása. Intézményi kapcsolódásukat tekintve a szerzők elsősorban a kérdéskörrel hagyományosan is foglalkozó neveléstudományi ágazatok háttéré felől érkeznek (a PTE és az ELTE munkatársai), és a dialógus alapjait keresik a kérdéskör más kutatóival: „Kötetünkkel egyelőre a gyermek kultúra vázlatos bemutatására és néhány területének elemzésére vállalkoztunk. Szeretnénk, ha a szülők,

nevelők, művészek, kutatók, és mindenki, aki elkötelezett a gyermekek iránt, reagálna írásunkra.” (9.)

A kötet valóban leginkább a konferenciakötetek jellemzőit viseli magán, főleg a tágan értelmezett gyermek kultúra-témakör tartja össze az írásokat, ugyanakkor az egyes írások megközelítésmódja és szemléletmódja heterogénnek mondható. Egyenként vizsgálva az írásokat, a szintetizáló szemlélet kevésbé jellemző rájuk, inkább egy-egy téma lehatárolt megközelítését valósítják meg. A gyermek kultúra komplex jellege tehát leginkább mozaikszerűen, az egymástól egyébként távolabbra eső témák egyazon keretbe helyezése révén valósul meg.

A bevezetőben jelzett dialógusigény legkomolyabban a kötet három írása kapcsán vehető fel – ezek olyan továbbgondolási lehetőségeket nyitnak meg, amelyek gyakran hiányoznak a társadalomtudományok „mainstream”, felnőttség kultúra felől kontextualizáló, saját vakfoltjaik iránt érzéketlen szövegeiből.

Király Gabriella tanulmánya (*A gyermeki világkép jellemzői*) a gyermek lélektani fejlődésének fontosabb határköveit, illetve kultúrához való kapcsolódásának összetevőit világítja meg. Noha elsősorban összefoglaló jellegű, korábbi kutatási eredményeket összegző írás, problémaérzékenysége és precizitása lehetővé teszi olvasója számára, hogy differenciáljon akár a gyermek kultúra közegén belül is a különböző korosztályok prioritásait tekintve – segít tehát, lélektani megalapozás felől, felismerni a gyermek kultúra rétegzettségét, illetve támpontot nyújthat jónéhány, gyermek kultúra körébe tartozó művészeti alkotás jellegének leírásához. Az „ultrajelenségek” (tapasztalattal, tudással számára még nehezen beilleszthető elemek) integrálása a gyermek korban sajátos elvek mentén történik – ez tehát az a lélektani háttér, amely olyan „technikákat” működtet magyarázó elvként, mint az animizmus, az artificializmus, a finalizmus, illetve a „gyermeki realizmus”. Ezek, illetve a sajátos értelemben „mágikus” gyermeki világkép teszik körülírhatóvá az olyan különbségeket, ame-

lyek például a gyermekirodalom befogadóközpontú megközelítésében hasznára lehetnek az értelmezőknek ahhoz, hogy ne valamiféle homogén, „általános”, felnőttet és gyermeket teljesen egybemosó befogadói robotképpel kelljen dolgozniuk. Király Gabriella példái érthetővé és kicsit lereagálhatóvá tesznek bizonyos gyermeki mondatokat, viselkedésmintákat, amelyekkel a hétköznapiakban találkozhat a felnőtt, és amelyek kontextualizálása így valóban „világképi” szinten is megközelíthetővé válik.

Történeti jellegű szöveg a Tészabó Júliáé (*Törekvések a 20. század elején a gyermekművelés területének meghatározására*), amely a gyermekművelés integrált megközelítésének száz évvel ezelőtti példáját kínálja, több kiállítás esettanulmányán keresztül. Az egyik legjelentősebb ezek közül 1914-ben került megrendezésre: „Az 1914 májusában a budapesti Iparművészeti Múzeumban megnyílt nagyszabású Gyermekművészeti Kiállítás az első hazai összefoglalása volt a komplex, reformpedagógiákból kinövő művészetpedagógiai törekvéseknek, amelyeket a korszakban gyermekművészetnek neveztek, s amiben mai gyermekművelés fogalmunk legközvetlenebb előzményét, első összefoglalását ismerhetjük fel. E kiállítás magába foglalta a gyermekkor anyagi kultúrájának korszakra jellemző megjelenéseit, de a szellemi kultúra területeire is kiterjedt.” (55.) Ebben a keretben integrálhatóak voltak már akkor a gyermekrajzok, kézimunkák, saját készítésű játékszerek, gyermekkönyvillusztrációk, minta-tantermek berendezési tárgyai, iparművészettel, zenei kultúrával kapcsolatos tárgyak, designer-játékok, reform-ruhatervek. A tanulmány fontos hozzáadéka, hogy a gyermekművelés kutatásának jelentős forrásaként mutatja fel a *Népművelés*, illetve a *Magyar Pedagógia* korabeli lapszámai mellett a *Ma-*

gyar Iparművészet számaint is, illetve idézi a *Nyugat* korabeli kritikáját is az 1914-es kiállításról, ami jelzi, hogy ez az esemény valóban találkozott az akkori progresszív kultúraalakítók világképével.

Kevésbé tanulmányjellegű, de rendkívül informatív és különböző kulturális ágazatokat összefogó szöveg Trencsényi Lászlóé (*A gyermekművelés eredeti felhalmozása a hetvenes-nyolcvanas években – visszaemlékezés*), amelyik a gyermekművelés Kádárkori történetéről tartalmaz számos figyelemre méltó adatot. Itt művelődésszervezés, folyóiratművelés, rajzfilm, zene, tánc és irodalom egyaránt a gyermekművelés szerves és fontos részeként mutatkozik meg, és láthatóvá válik belőle a gyermekművelés országos jellege. Az adatsor figyelembe vételével minden bizonnyal komplex történet írható majd az ágazatról.

A kötet többi írásai további részterületek bemutatására vállalkoznak: Kéri Katalin tanulmánya a nők társadalomtörténetének egy specifikus problémáját, az anyaság kérdését vizsgálja a 17–19. századi Magyarországon, Tancz Tünde az olvasóvá nevelés lehetőségeiről ír, Klein Ágnes és Müller János egy magyarországi kisebbségi kultúra, a német nyelvű gyermekirodalom illetve népi gyermekművelés jelenségeit ismerteti, Tóthné Lázár Noémi pedig a dalos játékokat és a jeles napok zenei anyagát vizsgálja, példázza a népi kultúrában.

A kötet kétségtelenül ígéretes jelzése annak, hogy a Gyermekművelés Kutatócsoport aktív, szemléletalkotó tényezője lehet a magyar gyermekművelés vizsgálatának, és egyben egy reális dialógushelyzet megteremtésére tett, részben sikeres kísérlet is. A könyv szerzőinek munkáival minden bizonnyal továbbra is találkozni lehet majd a területtel kapcsolatos fórumokon.

Joó Péter